

การสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่อง

เศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีใหม่ : มุมมองทางเศรษฐศาสตร์

โดย

อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา

สภาวิจัยแห่งชาติ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
1. คำนำ.....	1
2. ภาคการเกษตรไทย.....	1
3. การทำงานของตลาดเสรีในชนบท.....	2
3.1 การบริหารความเสี่ยงในชนบท.....	2
3.2 ความหลากหลายของตลาด.....	4
3.3 ต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction Costs).....	4
3.4 โครงสร้างตลาดสินค้าเกษตร.....	5
3.5 ระบบเงินกู้ในชนบท.....	5
4. การพัฒนาเศรษฐกิจไทยและผลกระทบต่อภาคเกษตร.....	5
5. ประเด็นศึกษาต่อไป.....	7
6. สรุป.....	8
บรรณานุกรม.....	9

The New Theory from an Economic Viewpoint

Adis Israngkura Na Ayuthaya

ABSTRACT

The New Theory of His Majesty King Bhumibol is a mixed agriculture method. This New Theory takes advantage of the positive externalities that many farm activities have among one another. For instance, animal waste is used as fertiliser for the crops hence save the farmers expenses from purchases of fertiliser. On-arm water storage can be used to supply water to the rest of the farm as well as for fish farming. With many types of crops grown on the farm it will help increase farm diversity and provide the necessary diet for the whole family all year round. Any excess farm output beyond family consumption will then enter the market in return for cash income.

This article shows that while the New Theory concentrates on on-farm mixed agriculture, the economics of the New Theory stretches beyond the farm level and covers the economics of rural livelihood as well as the national economic policy as well. This article discusses two reasons that make the New Theory very relevant for Thailand, they are, the inefficiency the market mechanisms at the rural level and the failure of government actions at the national level.

At the rural level this article shows that the rural families in remote areas can not fully benefit from being part of market economy. Reasons include the lack of the ability to engage effectively in risk management, lack of market diversity and opportunities, high transaction costs, less than competitive agricultural markets as well as high cost of information leading to high interest rates. These reasons suggest that in areas where market mechanisms cannot benefit the people, particularly the small farmers living in remote areas, adopting the New Theory is certainly a viable alternative.

At the national level history shows that the Thai government policy has been biased against the agriculture sector. Maintaining strong exchange rates for many decades has penalised agricultural exports. Government promotion efforts has concentrated mainly in the manufacturing and servicing sectors. Many agricultural policies has produced a transfer effect where economic rent is transferred from the agricultural producers to the urban consumers. Increasing agricultural output via land expansion has also led to reduction in forest areas and ecological imbalances.

The above reasons shows that while market economy have benefited the urban Thai economy in many ways but it has not done so well in increasing the welfare of the rural farming sector in Thailand, particularly in the remote areas. For this reason introducing the New Theory to the rural farming sector in the remote areas of Thailand becomes a viable solution.

ทฤษฎีใหม่ : มุมมองทางเศรษฐศาสตร์

1. คำนำ

ทฤษฎีใหม่เป็นรูปแบบการเกษตรอย่างหนึ่งตามแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้กับประชาชนในการครองชีพ ทฤษฎีใหม่มีพื้นฐานความคิดทางการเกษตรแบบผสมผสาน โดยเน้นการผลิตเพื่อยังชีพให้เกษตรกรมีผลผลิตพอมีพอกินตลอดปี หลังจากนั้นผลผลิตที่เหลืออาจนำมาขายเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครัวเรือนได้

จากแนวคิดข้างต้นได้มีหน่วยงานในภาคราชการ ภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจ นำแนวคิดทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติในหลายพื้นที่ บางพื้นที่ก็ประสบความสำเร็จแต่บางพื้นที่ก็ต้องมีการติดตามความคืบหน้าเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป ผู้เขียนมีความเห็นว่าการนำทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติใช้ ควรคำนึงถึงความมีเหตุมีผลและกระทำโดยความรอบคอบ เพื่อให้เกษตรกรชาวชนบทเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

หลังจากที่มีการนำแนวคิดทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติ หลายฝ่ายต่างมีความเห็นแตกต่างกันระหว่างแนวคิดทฤษฎีใหม่ที่เน้นทำเกษตรกรรมแบบพอมีพอกินกับแนวคิดการทำเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เน้นการหวังผลกำไรเป็นหลัก บทความนี้เป็นกรนำเสนอมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ต่อแนวคิดทฤษฎีใหม่ โดยผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าระบบการค้าเสรีตามกลไกตลาดนั้นมีข้อจำกัดอะไรบ้างที่ไม่สามารถทำให้ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ห่างไกลได้รับประโยชน์จากระบบการค้าเสรีได้มากเท่าที่ควร และที่สำคัญผู้เขียนมีความเห็นว่าแนวคิดทฤษฎีใหม่นั้นมิได้เป็นแนวคิดที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกับแนวคิดของระบบการค้าเสรี แต่ทั้งสองแนวคิดนี้ควรที่จะนำมาใช้เสริมซึ่งกันและกันตามความเหมาะสม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันคือเพื่อให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. ภาคการเกษตรไทย

ในช่วงก่อนที่ประเทศไทยจะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ภาคชนบทไทยมีความเป็นอยู่และโครงสร้างการผลิตแบบพออยู่พอกิน สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างครัวเรือนในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้งก็มักมีการช่วยเหลือกันในชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลศวิศา 2537) ต่อมาเมื่อเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2503) ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจไทย โดยเริ่มเน้นให้มีการสร้างสาธารณูปโภคมากขึ้น จึงทำให้มีการสร้างถนน ทางรถไฟ และระบบไฟฟ้าเกิดขึ้นตามมา

หลังจากนั้นต่อมาประมาณ 30 ปี ได้มีการเน้นการดำเนินการทางเศรษฐกิจตามแนวทางของระบบการค้าเสรีนิยม ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การลดบทบาท และการแทรกแซงของรัฐลง ในช่วงปี 2524-2533 ประเทศไทยได้เปิดรับแนวคิดด้านเสรีนิยมมากขึ้นด้วยการเปิดเสรีการไหลเข้าออกของเงินทุน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าตลอดช่วงเวลาของการพัฒนาได้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจไทยให้เข้าสู่รูปแบบกระบวนการค้าเสรีมากขึ้น โดยเน้นความสำคัญของการส่งออก การทำงานของกลไกราคาและกลไกตลาดเป็นหลัก ภาคเอกชนมีบทบาทมากขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ ส่วนบทบาทของภาครัฐบาลในการผลิตสินค้าและบริการเริ่มมีข้อจำกัดมากขึ้นโดยพยายามใช้มาตรการทางเศรษฐกิจที่เป็นการส่งเสริมการทำงานของกลไกตลาดมากขึ้น

ในภาคเกษตรเองก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน จากเดิมที่เกษตรกรผลิตสินค้าแบบพอมือพอกินในครอบครัวก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อการส่งออกมากขึ้น ทางภาครัฐบาลก็ได้มีมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้กับเกษตรกร โดยให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ การพัฒนาสายพันธุ์พืชให้กับเกษตรกร การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร และการแนะนำการใช้สารเคมี เป็นต้น กระบวนการพัฒนาดังกล่าวได้ทำให้ภาคการเกษตรไทยเชื่อมโยงเข้าสู่กระบวนการค้าเสรี เกษตรกรแต่ละรายเน้นการผลิตเพื่อกำไรเป็นหลักและมักนิยมทำการเกษตรแบบ Mono Crop คือ การปลูกพืชชนิดเดียวเพื่อให้เกิดการประหยัดจากขนาด

การเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตรกรรมจากเดิมที่เป็นการผลิตแบบพอมือพอกินมาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้าเสรีมีทั้งผลดีและผลเสียต่อเกษตรกร ผลดีคือ มีเกษตรกรหลายรายที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นเพราะสามารถขายผลผลิตได้มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีเกษตรกรหลายรายที่ไม่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการค้าเสรีนี้ ด้วยเหตุที่กระบวนการค้าแบบเสรีนั้นไม่สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกร หรือชาวชนบทที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และด้วยเหตุนี้เองการนำแนวคิดทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติใช้ในพื้นที่ห่างไกลที่ไม่สามารถดักตวงประโยชน์จากกระบวนการค้าเสรี จึงน่าจะเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม เพราะจะทำให้กระบวนการค้าเสรี และแนวคิดทฤษฎีใหม่ได้เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ที่ทำให้กระบวนการค้าเสรีมีข้อจำกัดไม่สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรบางรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกล

3. การทำงานของตลาดเสรีในชนบท

3.1 การบริหารความเสี่ยงในชนบท

การบริหารความเสี่ยงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบธุรกิจหรือการประกอบอาชีพใดๆ การบริหารความเสี่ยงที่ดีจะช่วยให้ผู้ประกอบการไม่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนมากนักทั้งทางด้านรายรับและทางด้านต้นทุน เนื่องจากผู้ประกอบการแต่ละรายมีความสามารถและมีพฤติกรรมต่อความเสี่ยงไม่เหมือนกัน จึงทำให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเลือกวิธีการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมกับตน และทำการบริหารความ

เสี่ยงในระดับที่แตกต่างกัน ผู้ประกอบการบางรายอาจพร้อมที่จะยอมเสียโอกาสรายได้เป็นจำนวนมากเพื่อลดความเสี่ยงในธุรกิจที่ทำในขณะที่ผู้ประกอบการรายอื่นๆ อาจเลือกทำธุรกิจโดยหวังรายได้ที่สูงแม้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่สูงด้วย

ในกระบวนการค้าเสรีโดยเฉพาะในเขตเมือง เช่น กรุงเทพฯ และปริมณฑลได้มีการขยายตัวอย่างมาก ทั้งทางด้านปริมาณและความหลากหลายของสินค้าและบริการ แต่ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ กระบวนการค้าเสรีในเขตเมืองใหญ่ๆ ได้เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถบริหารความเสี่ยงของธุรกรรมของตนได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ผู้ส่งออกหรือผู้นำเข้าสามารถบริหารความเสี่ยงจากการผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนได้ด้วยการซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ผู้มีเงินออมสามารถออมเงินในรูปของการถือหุ้นที่อาจให้ผลตอบแทนที่สูงแต่มีความเสี่ยงมากเมื่อราคาหุ้นผันผวน หรืออาจลดความเสี่ยงดังกล่าวได้ด้วยการออมเงินในรูปของการซื้อพันธบัตรรัฐบาลที่มีผลตอบแทนที่ต่ำกว่า แต่ก็มีความเสี่ยงที่ต่ำกว่าด้วยเช่นกัน หรือแม้กระทั่งการเลือกประกอบอาชีพที่ประชาชนสามารถเลือกที่จะลงทุนเองในธุรกิจส่วนตัวที่อาจให้ผลตอบแทนที่สูงแต่ก็มีความเสี่ยงต่อการผันผวนทางด้านรายได้ถ้าธุรกิจประสบปัญหา หรืออีกทางเลือกหนึ่งคือ การเข้ารับราชการซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้แน่นอนแต่ก็มีความเสี่ยงน้อยเช่นกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการค้าเสรีที่เกิดขึ้นในภาคเมืองนั้นมีทางเลือกมากมายเพื่อให้ประชาชนสามารถบริหารความเสี่ยงตามรูปแบบที่ต้องการและในระดับที่แต่ละคนพอใจ

ในทางตรงกันข้ามการนำกระบวนการค้าเสรีไปใช้ในพื้นที่ห่างไกล เช่น ในภาคชนบทจะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรไม่สามารถได้ประโยชน์จากระบบการค้าเสรีได้มากเหมือนครัวเรือนที่อยู่ในเขตเมือง เพราะในภาคชนบทที่อยู่ห่างไกล ประชาชนไม่สามารถบริหารความเสี่ยงของตนได้เหมือนกับในเขตเมืองเนื่องจากมีทางเลือกที่จำกัด เช่น ชาวชนบทในพื้นที่ห่างไกลมีทางเลือกด้านอาชีพที่จำกัด ผลตอบแทนจากการเกษตรเชิงพาณิชย์ต่ำเนื่องจากมีต้นทุนในการทำธุรกรรม (Transaction Costs) สูงทั้งในการซื้อปัจจัยและขายผลผลิต ความผันผวนในราคาปัจจัยและราคาผลผลิตจึงเป็นต้นทุนสูงโดยเปรียบเทียบกับผลตอบแทน ยิ่งอยู่ไกลก็ยิ่งมีภาวะความเสี่ยงสูง เกษตรกรที่อยู่ห่างไกลต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนด้านน้ำเนื่องจากไม่มีระบบชลประทานจึงมีความเสี่ยงต่อการแปรปรวนของผลผลิต ด้วยเหตุนี้ระบบการค้าเสรีจึงเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ห่างไกลน้อยกว่าในเขตเมืองหรือใกล้เมือง

แนวคิดทฤษฎีใหม่เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกลสามารถนำมาปฏิบัติได้ เพื่อช่วยลดความเสี่ยงที่มักเกิดขึ้นกับการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ การทำการเกษตรตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนจะช่วยให้เกษตรกรไม่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการผันผวนของราคาสินค้า และสามารถมีความเป็นอยู่ที่มั่นคงได้ ในขณะเดียวกันแนวคิดทฤษฎีใหม่ที่เน้นการให้เกษตรกรมีสระเก็บน้ำของตนเองก็มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลดความเสี่ยงด้านความไม่แน่นอนของปัจจัยน้ำด้วย

ประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบคือ ความเหมาะสมของพื้นที่ที่จะกักเก็บน้ำไว้ได้พอเพียงและการใช้ประโยชน์จากสระกักเก็บน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ความหลากหลายของตลาด

กระบวนการค้าเสรีจะให้ประโยชน์อย่างเต็มที่กับประชาชนก็ต่อเมื่อตลาดมีความหลากหลาย ทำให้ประชาชนสามารถเลือกผลิตสินค้าได้หลายประเภทตามความถนัดของตน และเลือกซื้อสินค้าได้หลายประเภทตามความชอบของแต่ละคนได้เช่นกัน กระบวนการค้าเสรีเอื้อประโยชน์อย่างมากต่อผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการที่ประสบปัญหากับการประกอบธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งสามารถเลือกอาชีพอื่นได้ไม่ยากนัก เช่น ลูกจ้างที่ถูกให้ออกจากงานอาจเปลี่ยนอาชีพมาเปิดร้านค้าที่สวนจตุจักร พ่อค้าที่เดิมเคยขายของในตลาดแล้วขาดทุนอาจหันมาซื้อมอเตอร์ไซด์รับจ้าง หรืออาจจะมาเดินขายสลากกินแบ่งรัฐบาล หรือการขายพวงมาลัยตามท้องถนนก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งช่วยหารายได้ให้พอมีพอกินได้ ดังนั้นกระบวนการค้าแบบเสรีจึงเป็นกลไกที่เอื้อประโยชน์กับประชาชนในเขตเมืองเป็นอย่างยิ่ง

แต่ในพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกลกระบวนการค้าเสรีไม่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้ประกอบการ หรือเกษตรกรเท่าที่ควร เพราะตลาดในพื้นที่ห่างไกลไม่มีความหลากหลายเหมือนตลาดในเขตเมือง ประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกลไม่สามารถเลือกการประกอบอาชีพได้มากนัก นอกจากการเป็นเกษตรกร เมื่อผลผลิตทางการเกษตรประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งเกษตรกรก็ไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่นได้เพราะตลาดในภาคชนบทไม่มีความหลากหลายเพียงพอ

ดังนั้น แนวคิดทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มความหลากหลายให้กับชาวชนบทให้เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตต่างๆ ได้ และมีคุณภาพชีวิตอย่างน้อยแบบพอมีพอกินโดยไม่ต้องไปฝากความหวังไว้กับกระบวนการค้าเสรีมากเท่าไรนัก

3.3 ต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction Costs)

ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนได้ประโยชน์จากการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้าเสรี คือ การมีต้นทุนการทำธุรกรรมที่ต่ำ ในเขตเมืองมักพบว่าต้นทุนการทำธุรกรรมอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าต้นทุนการทำธุรกรรมในภาคชนบทและพื้นที่ห่างไกล ต้นทุนการทำธุรกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ค่าขนส่ง เกษตรกรในพื้นที่รอบๆ กรุงเทพฯ และปริมณฑลได้ประโยชน์อย่างมากจากการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้าเสรี เพราะเกษตรกรเหล่านี้สามารถนำผลผลิตมาขายในกรุงเทพฯ ได้ง่าย เกษตรกรสามารถปลูกดอกไม้มาขาย ปลูกหญ้าขายเพื่อใช้จัดสวน หรือแม้แต่สวนผัก-ผลไม้ ที่ปลูกตามพื้นที่ที่ไม่ไกลจากเขตเมืองมากนักก็สามารถนำผลผลิตมาขายในตัวเมืองได้ง่าย มีต้นทุนการขนส่งที่ไม่สูงนัก และทำให้มีกำไร

ส่วนเกษตรกรชาวชนบทที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลจะมีความเสียเปรียบมากขึ้นด้านการขนส่งสินค้าเข้าสู่ตลาด ยิ่งพื้นที่ชนบทห่างไกลออกไปเท่าไร ค่าขนส่งสินค้า ต้นทุนการติดต่อ หรือต้นทุนการทำธุรกรรมอื่นๆ ก็จะสูงขึ้นตามมา จนทำให้กำไรที่ควรได้หมดไปกับต้นทุนของธุรกรรมเหล่านี้ ดังนั้น เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลจะไม่สามารถดักดวงประโยชน์จากระบบการค้าเสรีได้มากเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินที่

อยู่ใกล้ตลาดมากกว่า ด้วยเหตุนี้แนวคิดทฤษฎีใหม่ จึงเป็นทางเลือกที่น่าจะมีความเป็นไปได้มากสำหรับเกษตรกรที่มีที่ทำกินในพื้นที่ห่างไกล

3.4 โครงสร้างตลาดสินค้าเกษตร

โครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรเป็นโครงสร้างที่มีผู้ขาย (เกษตรกร) มากมายแต่มีผู้รับซื้อสินค้า (เช่น พ่อค้าคนกลาง โรงสีข้าว อุตสาหกรรมแปรรูป หรือผู้ส่งออก) น้อยราย เนื่องจากโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรขาดคุณสมบัติของการเป็นตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ และมีลักษณะคล้ายไปในเชิงตลาด Monopsony ทำให้ผู้ซื้อสินค้าเกษตรมีอำนาจต่อรองมากกว่าเกษตรกรผู้ขายสินค้าที่มีจำนวนมากมาย และมีข้อจำกัดไม่สามารถเลือกผู้ซื้อได้ ภายใต้บรรยากาศเช่นนี้ ราคาสินค้าเกษตรที่เกษตรกรได้รับจะอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับประโยชน์ได้มากเท่าที่ควรจากกระบวนการค้าเสรี ในทางกลับกันเกษตรกรในฐานะผู้ซื้อปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เครื่องมือการเกษตร อยู่ในตลาดที่มีผู้ซื้อมากมาย ผู้ขายน้อยราย จึงมีอำนาจต่อรองต่ำในการซื้อปัจจัยการผลิตต้องเผชิญราคาปัจจัยและต้นทุนสูงกว่าที่ควร

โครงสร้างตลาดเช่นนี้ไม่เอื้อประโยชน์แก่เกษตรกรเท่าที่ควร ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองแนะนำให้เกษตรกรรวมพลังกันเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์ซึ่งนอกจากจะเพิ่มอำนาจต่อรองในการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิตแล้ว ยังก่อให้เกิดการประหยัดจากขนาดและลดต้นทุนการทำธุรกรรมได้อีกด้วยช่วยให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากกระบวนการค้าเสรีมากขึ้น

3.5 ระบบเงินกู้ในชนบท

ตลาดสินเชื่อในชนบทมีลักษณะของการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ และสาเหตุหนึ่งของการที่เกษตรกรหรือชาวชนบทต้องกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยสูงเป็นเพราะผู้ให้กู้ขาดข้อมูลเกี่ยวกับผู้กู้ ทำให้การปล่อยเงินกู้แต่ละครั้งเป็นการปล่อยกู้ที่อยู่ภายใต้ความเสี่ยงที่สูง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อัตราดอกเบี้ยที่คิดกับเกษตรกรมีอัตราสูง (อัมมาร สยามวาลา 2542) การที่เกษตรกรชาวชนบทต้องเผชิญกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงทำให้ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูงตามไปด้วย และทำให้เกษตรกรไม่ได้รับประโยชน์จากการผลิตเชิงพาณิชย์มากเท่าที่ควร

การเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ได้เน้นเรื่องการที่เกษตรกรต้องไปกู้ยืมเงินมาลงทุน ผู้เขียนมีความเห็นว่าแนวคิดทฤษฎีใหม่คงจะตระหนักถึงข้อจำกัดของระบบการค้าเสรีที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานของตลาดสินเชื่อในภาคชนบท และยังทำให้เกษตรกรต้องตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบเมื่อเทียบกับการกู้ยืมในภาคเมือง

4. การพัฒนาเศรษฐกิจไทยและผลกระทบต่อภาคเกษตร

จะเห็นได้ว่า การนำกระบวนการค้าเสรีมาเป็นกลไกในการพัฒนาประเทศได้มีส่วนทำให้ผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจริง แต่เหตุผลข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่าระบบการค้าเสรีมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้

เกษตรกรชาวชนบทบางส่วนไม่สามารถได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ จากการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ นอกจากข้อจำกัดทางเทคนิคของระบบการค้าเสรีที่ไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรชนบทในพื้นที่ห่างไกลแล้ว ภาคเกษตรโดยรวมเองยังต้องเผชิญกับอุปสรรคจากนโยบายเศรษฐกิจที่อาจถูกนำมาปฏิบัติเพื่อวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างหนึ่งแต่กลับมีผลทางลบต่อภาคเกษตรกรรม นอกจากนั้นแล้ว รูปแบบการพัฒนาภาคเกษตรเองโดยนโยบายเกษตรของภาครัฐอาจส่งผลทั้งทางด้านบวกและลบต่อภาคเกษตรเองด้วย การนำเสนอในส่วนนี้จะชี้ให้เห็นว่ามีนโยบายมหภาคของรัฐบาลหรือนโยบายการเกษตรอะไรบ้างที่ส่งผลทางลบต่อภาคการเกษตรไทย และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาคเกษตรโดยรวมไม่สามารถสร้างรายได้และยกระดับความเป็นอยู่ให้กับเกษตรกร

4.1 อัตราแลกเปลี่ยนที่แข็งเกินไป : การดำเนินการด้านอัตราแลกเปลี่ยนของไทยในอดีตเป็นการใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ หรือระบบตะกร้า ซึ่งการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่แข็งเกินไปทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับการขาดดุลทางการค้าบ่อยครั้ง และทำให้ประเทศไทยต้องทำการปรับอัตราแลกเปลี่ยนครั้งใหญ่ 2-3 ครั้งด้วยกัน การที่อัตราแลกเปลี่ยนมีลักษณะที่แข็งเกินไปทำให้ผู้บริโภคนำเข้าได้ประโยชน์จากการที่สามารถซื้อสินค้าจากต่างประเทศได้ในราคาถูก แต่ก็ทำให้ผู้ส่งออกเสียประโยชน์เพราะราคาสินค้าส่งออกจากไทยจะมีราคาสูงในสายตาชาวต่างชาติ ทำให้ไม่สามารถส่งสินค้าออกได้มากเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ภาคเกษตรไทยที่ขายผลผลิตเข้าสู่ตลาดโลกเป็นจำนวนมาก จึงเป็นผู้ที่ถูกละทิ้งจากการที่อัตราแลกเปลี่ยนของไทยมีแนวโน้มที่แข็งในอดีต และไม่สามารถหารายได้จากกาส่งออกได้มากเท่าที่ควร

4.2 การเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม : ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมไทยมีบทบาทเป็นทั้ง ผู้ผลิตอาหารเพื่อการส่งออกและเป็นวัตถุดิบส่งให้สาขาเศรษฐกิจอื่นๆ อีกทั้งเป็นแหล่งแรงงานให้ภาคอุตสาหกรรม แต่ในขณะเดียวกันภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เช่น การปกป้องคุ้มครองการส่งเสริมการลงทุน การให้สิทธิพิเศษทางภาษี การให้ความช่วยเหลือทางอ้อมผ่านการใช้จ่ายมหาศาล ทางด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนนหรือคมนาคม พลังงาน และการสื่อสาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุทำให้ความเจริญกระจุกตัวอยู่แต่ในเขตเมือง (เมธิ์ ครองแก้ว และภาวดี ทองอุทัย 2526) ภาคเกษตรซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในชนบทจึงไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างสมดุลย์และถูกละทิ้งจากนโยบายที่ลำเอียงไปในทางส่งเสริมและคุ้มครองอุตสาหกรรม

4.3 นโยบายการเกษตรของรัฐบาล : นโยบายการเกษตรของรัฐ โดยเฉพาะมาตรการทางด้านการตลาดและราคาผลผลิตมีลักษณะปกป้องผู้บริโภคในเมือง เช่น การใช้นโยบายการจำกัดโควตาการส่งออกสินค้าต่างๆ หรือการใช้นโยบายการทางภาษีในการส่งออก ทำให้ราคาสินค้าเกษตรในประเทศต่ำกว่าที่ควรจะเป็น เช่น ราคาข้าวหรือข้าวโพด นโยบายและมาตรการที่รัฐนำออกมาใช้ส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของการโอนประโยชน์ของเกษตรกรต่างจังหวัดเข้ามาเป็นผลประโยชน์ของชาวกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นรัฐบาลมักจะมีมาตรการลดความเสี่ยงให้กับชาวกรุงเทพฯ โรงงานแปรรูปสินค้าอุตสาหกรรม และโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตร เช่น รัฐบาลเคยประกาศห้ามส่งออกกะหล่ำหัวราชอาณาจักร เพื่อปกป้องโรงงานหีบน้ำมันละหุ่งที่มีอยู่แห่งเดียวในประเทศ ทำให้ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent) ถูกดูดซับจากเกษตรกรมาให้แก่โรงงานน้ำมันละหุ่งเพียงโรงงานเดียว (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และสมนึก ทับพันธุ์ 2526)

4.4 การขยายผลผลิตการเกษตรด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูก : การขยายผลผลิตทางการเกษตรไทยมิได้เกิดขึ้น เนื่องจากมีการพัฒนาทางเทคโนโลยีมากขึ้น แต่การขยายผลผลิตส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพราะมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น โดยพื้นที่ป่าไม้ลดลง การที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงยังส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรเองด้วยการส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรโดยการขยายพื้นที่เพาะปลูกยังได้ส่งผลกระทบต่อความสมดุลย์ทางนิเวศน์ ทำให้การไหลของน้ำเปลี่ยนไป โดยในฤดูฝนจะมีน้ำป่ามากและในฤดูแล้งก็เกิดปัญหาขาดน้ำตามมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะได้มีความพยายามในการเพิ่มผลผลิตจากภาคเกษตรกรรม แต่การขาดการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยรวมของประเทศได้ทำให้การขยายผลผลิตทางการเกษตรดำเนินไปอย่างขาดความสมดุลย์ทางนิเวศน์

4.5 เสถียรภาพด้านราคาสินค้าเกษตร : ปัญหาด้านเสถียรภาพทางด้านราคาสินค้าเกษตรได้ทำให้เกษตรกรไทยตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอมาโดยตลอด ความเสี่ยงของราคาสินค้าเกษตรมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก ปริมาณผลผลิตที่ขึ้นลงตามฤดูกาลทำให้ราคาขาดเสถียรภาพ หรือการที่เกษตรกรไม่สามารถกักเก็บสินค้าเกษตรไว้ เมื่อราคาตกต่ำและต้องนำออกสู่ตลาดในเวลาเดียวกัน ปัญหาด้านเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรนั้น ไม่ได้รับการแก้ไขจากภาครัฐบาลอย่างจริงจัง การช่วยเหลือของรัฐบาลมักจะทำเป็นครั้งคราวไม่ต่อเนื่อง โครงการสำคัญๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการสร้างเสถียรภาพให้กับราคาสินค้าเกษตร เช่น การจัดตั้งตลาดล่วงหน้า (Futures Market หรือ Forward Market) ก็ไม่ได้รับการเร่งรัดพิจารณาดำเนินการ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญกับความเสี่ยงทางด้านราคาอย่างไม่รู้จบสิ้น

5. ประเด็นศึกษาต่อไป

ที่กล่าวข้างต้นแสดงถึงเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ในการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีใหม่กับเกษตรกรที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการผลิตสินค้าเกษตรเชิงพาณิชย์ตามกระบวนการค้าเสรี การให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐต่อเกษตรกรยากจนและด้อยโอกาสน่าจะเป็นการพิจารณาด้านความเป็นธรรมไม่น้อยกว่าด้านประสิทธิภาพในการผลิต แต่การนำทฤษฎีใหม่มาใช้ยังมีประเด็นที่ยังหาข้อยุติไม่ได้และควรได้รับการพิจารณาต่อไปดังต่อไปนี้

5.1 การกำหนดความเหมาะสมของพื้นที่ : ในการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่จำเป็นต้องมีการขุดสระเก็บน้ำในพื้นที่ของเกษตรกรเอง ประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาคือสระที่ขุดขึ้นมานั้นมีความสามารถในการกักเก็บน้ำได้มากน้อยเพียงใด ถ้ารัฐต้องจัดหาหรือสร้างแหล่งน้ำรวมเพื่อเติมน้ำให้กับเกษตรกรจะทำได้หรือไม่ (งบประมาณ และความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่) การที่เกษตรกรต้องพึ่งแหล่งน้ำจากรัฐบาลรวมถึงการจัดสรรน้ำโดยภาครัฐมีความแน่นอนและช่วยลดความเสี่ยงให้กับเกษตรกรเพียงใด

5.2 ถึงแม้การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่จะช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาลง แต่ความเสี่ยงด้านการผลิตยังคงมีอยู่ ดังนั้นอาจต้องมีการศึกษาถึงรูปแบบและระดับความเสี่ยงทางด้านการผลิตระหว่างผลตอบแทนจากการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์และการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

5.3 เกษตรกรบางรายได้นำแนวทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติใช้บ้างแล้วด้วยตนเอง โดยไม่พึ่งการส่งเสริมจากภาครัฐมากนัก ความสำเร็จของเกษตรกรเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ต้องมีแหล่งน้ำ มีเงินทุน มีเทคโนโลยี และมีใจรักในแนวความคิดทฤษฎีใหม่ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มักพบเห็นในเกษตรกรที่มีฐานะเศรษฐกิจปานกลางขึ้นไป มีภูมิสำเนาไม่ห่างจากภาคเมืองหรือความเจริญมากนัก สิ่งเหล่านี้เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ตรงกับที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนั้นการนำแนวคิดทฤษฎีใหม่ไปแนะนำให้กับเกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกล ไม่มีแหล่งน้ำ ไม่มีเงินทุน ไม่มีเทคโนโลยีเป็นเรื่องที่ยากลำบากและต้องได้รับการพิจารณาอย่างต่อ่งแท้

5.4 Strategic Farmers ที่ใช้ช่องว่างของกระบวนการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในชนบท โดยเกษตรกรเหล่านี้อาจทำการจับจองที่ดินทำกินในพื้นที่ห่างไกล ที่ดินว่างเปล่า หรือพื้นที่ป่าสงวน และรอให้รัฐนำความเจริญเข้ามาในพื้นที่ ดังนั้นการนำความเจริญไปสู่พื้นที่ห่างไกลอาจเป็นกระบวนการที่ไม่สิ้นสุดเพราะจะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการแสวงหาหรือบุกเบิกพื้นที่ใหม่ๆ และรัฐก็ต้องตามให้ความช่วยเหลืออย่างไม่จบสิ้น ดังนั้นการที่รัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือเกษตรกรตามแนวทฤษฎีใหม่จึงควรมีมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการช่วยเหลือนี้เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการบุกเบิกพื้นที่ต่อไป

6. สรุป

บทความนี้ได้นำเสนอหลักการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนแนวคิดว่าการทำการเกษตรตามกระบวนการของระบบการค้าเสรีในพื้นที่ห่างไกลโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยมีความเสียเปรียบและมีปัญหาเพราะกระบวนการค้าเสรีไม่สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ เกษตรกรเหล่านี้ไม่สามารถบริหารความเสี่ยงได้ดีเท่าที่ควร และมีต้นทุนในการทำธุรกรรมสูง หรือเผชิญกับโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรที่ไม่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ซึ่งมีส่วนทำให้ราคามลผลิตต่ำกว่าที่ควรจะเป็น บทความนี้ยังชี้ให้เห็นว่านอกจากกระบวนการค้าเสรีจะไม่อำนวยความสะดวกการประกอบอาชีพเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ห่างไกลแล้ว แนวทางการพัฒนาและมาตรการของรัฐบาลที่ผ่านมายังมีส่วนทำให้ภาคเกษตรกรรมโดยรวมตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบมาโดยตลอด และไม่สามารถพัฒนาได้อย่างจริงจัง นโยบายการพัฒนาได้ให้ประโยชน์กับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมากกว่าภาคการเกษตร มาตรการของรัฐบาลบางอย่างได้ทำให้ประโยชน์บางส่วนที่ควรตกอยู่กับภาคการเกษตรถูกถ่ายโอนมายังผู้บริโภคในตัวเมือง ปัญหาที่เห็นในปัจจุบันบางประการอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาที่ผ่านมา ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ทฤษฎีใหม่จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินในพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้สามารถมีโอกาสดำรงชีวิตแบบพอมีพอกินได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความคิดว่าแนวคิดทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวทางที่ไม่ขัดกับกระบวนการค้าเสรี แต่จะมาทำหน้าที่เสริมให้กระบวนการพัฒนาของประเทศมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และถึงแม้ทฤษฎีใหม่จะไม่สามารถแก้ปัญหาของภาคเกษตรหรือปัญหาความยากจนในชนบทได้ทั้งหมด แต่การนำทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติในพื้นที่ที่เหมาะสมจะช่วยลดปัญหาหลายด้านลงไปได้ อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาอีกหลายประการซึ่งรัฐบาลควรมีบทบาทและมีการแทรกแซงอย่างเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

- จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร. *วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย : วิธีใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : เอดิชั่น เพรสโปรดักท์. 2535.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และ ปราณี ทินกร. "การประเมินนโยบายระดับราคาของรัฐบาล ปีการเพาะปลูก 2523/2524." รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มปท.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และ สมนึก ทับพันธุ์. "กรุงเทพฯ ผู้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์การเกษตรของประเทศไทย." *วารสารเศรษฐศาสตร์* ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม 2526 (59-82).
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. "เศรษฐกิจไทย : การพัฒนาที่ขาดความสมดุลและไม่เป็นธรรม." *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์* ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2533, (5-40).
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา. *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ : อาทิตตา พรินติ้ง. 2537.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. *เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์. 2527.
- เมธี ครองแก้ว และ ภาวดี ทองอุไทย. "การขยายตัวของกรุงเทพมหานคร : ตัวอย่างของความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ." *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 ธันวาคม 2526, (98-222).
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาดิน. "ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในสังคมเศรษฐกิจไทย." *เศรษฐศาสตร์* ไม่ยากอย่างที่คิด. มปท.
- อัมมาร สยามวาลา. "สินเชื่อนโยบาย." ใน พูนสิน วงศ์กลุฑ (บรรณาธิการ), *ครบรอบ 60 ปี อาจารย์อัมมาร*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2542.